

Herrens bord og djævelens

Upernavik 1867-68

Af N. H. Frandsen

Indbydelse til altergang

Nu om dage myldrer menigheden til alters ved hver eneste gudstjeneste. Men sådan var det ikke i gamle dage. Da var altergang noget meget højtideligt noget, som kun foregik en gang imellem, og hvor man ofte skulle tilmelde sig først.

Thøger Sørensen kom til Upernavik som missionær i sommeren 1866, og i foråret 1867 fik han problemer med de andre danskere. Anledningen var egentlig ganske uskyldig. Den 7. april 1867 meddelte han, at der ville blive dansk altergang d. 28. april.

Selve meddelelsen fyldte fire linier, men Thøger Sørensen havde tilføjet en efterskrift på en side.

Th. Sørensen skrev bl.a., at han forventede, at enhver der levede i et horagtigt eller andet uterligt og forargeligt forhold, havde så megen takt, at han undlod at gå til alters. Man kunne nemlig ikke på én gang drikke af Herrens kalk og Djævelens kalk og samtidig deltage i Herrens bord og Djævelens bord.

Han gjorde også opmærksom på, at han som præst havde lovet, at han ikke ville uddele det hellige sakramente til

åbenbart uværdige. Så han håbede, de ville holde sig borte.

Svar på tiltale

Sådan en svada ville danskerne ikke tage stiltiende imod. De følte, at missionæren anklagede dem for usædelighed.

Kolonibestyrer Rudolph forfattede et svarbrev. Heri skrev han bl.a. at danskerne var vant til at gå til alters, så man ville ikke acceptere, at det nu skulle være en gunstbevisning at få lov. Rudolph mente, at danskerne havde taget godt imod den nye missionær, så de var forundrede over tonen i hans efterskrift. Otte af de 16 danskere i kolonien skrev under. Blandt underskriverne var flere af udstedsbestyrerne.

Rudolphs brev var dateret 20. april, og samme dag svarede missionæren. Han kunne ikke se, at der var noget fornærmeligt i hans efterskrift, men hvis de var

N. H. Frandsen, arkivar ved Grønlands Nationalmuseum og Arkiv fra 1993. Har skrevet Dansegilde og Mordbrand, DHF 1995, samt adskillige lokalhistoriske bøger og artikler.

misfornøjede med ham, kunne de klage til kirkeministeriet eller Sjællands biskop.

Årsagen

Indbydelsen til altergang var anledningen til striden, men årsagen lå dybere.

Der var ikke altid et godt forhold mellem missionærer og kolonibestyrere. Kolonibestyreren var meget selvstændig, og selv om missionæren ikke var hans underordnede, var det alligevel ham, der trak det længste strå i en konflikt. Missionærens løn blev udbetalt gennem KGH, og det var også derfra, missionæren fik sine forsyninger. Bestyreren kunne lade sine folk arbejde om søndagen og måske derved forstyrre gudstjenesten eller på anden måde chikanere, hvis de to parter blev uvenner.

At nogle kolonibestyrere har følt sig som missionærernes overordnede ses også af, at både i Jakobshavn og Upernavik blev kirkeloftet brugt til opbevaring af handelsvarer. I juni 1865 måtte KGHs Direktorat meddele inspektørerne, at missionslokalerne ikke måtte benyttes af handelen, og at missionærerne i deres embedsforhold hørte under kultusministeriet.

Personerne

Hovedpersonerne i konflikten var kolonibestyrer Christian Nicolai Rudolph og missionær Thøger Sørensen.

Rudolph var født i 1811 og var egentlig kirurg. Han havde været distriktslæge i Jakobshavn i 15 år og havde derefter været læge et par år i Danmark. I 1856 vendte han tilbage til Grønland som kolonibestyrer, først i Egedesminde og

fra 1858 i Upernavik. Han tog sin afsked i 1874. Rudolph var dansk gift.

Thøger Sørensen var født i 1835. I årene 1855-57 havde han været elev på seminariet i Jakobshavn og blev lærer på seminariet 1861-63. Th. Sørensen blev ordineret som præst 1866 og fik samme år stilling i Upernavik.

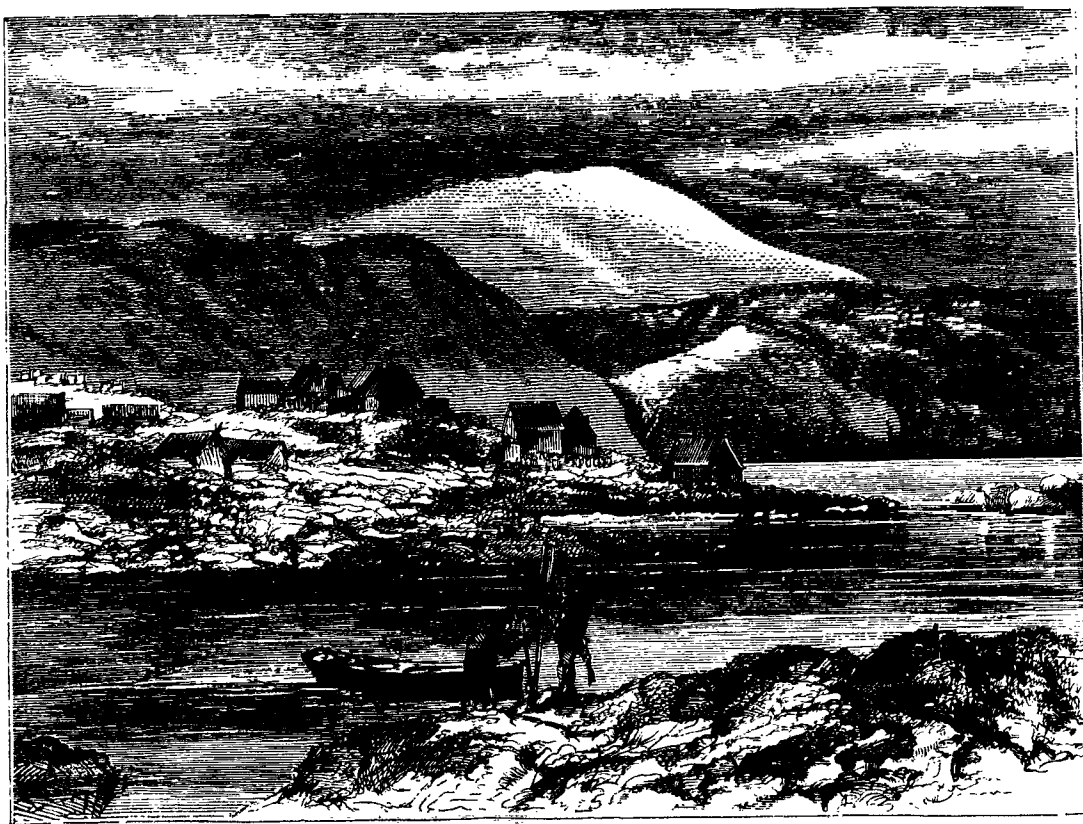
Th. Sørensen blev i 1868 forflyttet til Holsteinsborg, fra 1872 seminarieforsøger, først i Jakobshavn og senere i Godthåb. Han forlod Grønland i 1877 af helbredsgrunde.

Desuden var der ansat danske og grønlandske håndværkere og matroser. Otte af danskerne var ugifte, men hvor mange af dem, der havde en grønlandsk samlever, vides ikke.

Sørensen var meget forarget over, at folk boede sammen uden at være gift. Men man må ikke glemme, at det var en alvorlig sag for danskerne at gifte sig. Det var ikke kun at påtage sig ansvaret for at forsørge en hustru og evt. børn. Hvis en dansker ville gifte sig, måtte han skrive under på, at han ville blive resten af sit liv i Grønland. Der er ikke noget at sige til, at mange danskere nøjedes med mere løse forbindelser.

Karakterer

Th. Sørensens opfattelse af kolonibestyrer Rudolph fremgår af hans breve og indberetninger. I et af brevene skrev han, at Rudolph var et menneske, man meget hurtigt tabte agtelse for og derhos et menneske, hvis vilkårlighed og overmod og fremfor alt hans lyst til at chicanere <understregning i teksten> og volde fortrædelighed, måtte bringe ham i kollision med enhver, der ikke kunne finde

Upernavik var en lille by. I 1870 var der 87 beboere i 8 huse foruden handelens og missionens bygninger.

sig i at være hans slave i den allerbogsstaveligste forstand. Ifølge Sørensen var Rudolph en hader af religion og sædelighed.

Det var ikke kun Sørensen, der havde et dårligt forhold til Rudolph. Den forrige missionær M. C. J. Anthon havde haft samme problem i en sådan grad, at ministeriet beskrev det som »uhyggeligt«.

Desværre mangler korrespondancen i Upernavik kolonibestyrerarkiv. Så der er ingen direkte vidnesbyrd om Rudolphs syn på Sørensen.

Men af Sørensens egne breve og indberetninger fremgår, at han var en selv-

bevidst og stridbar natur, der følte sig kaldet til at være vogter af moralen og kirkens værdighed.

Han havde også en nedladende holdning til grønlænderne. Befolkningen i Upernavik fik det skudsmål, at flertallet var i høj grad uvidende, dorsk og dvask, og at de førte et dyrisk og ofte usædeligt liv uden synderlig sans for andet end sælkød, kaffe, tobak og brændevin.

Chikane ved Proven

Når to uvenner går op og ned ad hinanden dagligt, må der have været en del sammenstød og chikanerier, som vi ikke

kender noget til, selv om Sørensen brugte sin embedsdagbog som partsindlæg.

I den skrev han om forholdene omkring konfirmationen ved Prøven i foråret 1868. Sørensen kom til Prøven 17. februar og rejste 2. marts. I hele den periode var assistent Mathiesen bortrejst og butikken lukket, så man »kunne ikke få så meget som en smule tøj til en anorak eller et søm til en ligkiste«, som missionæren noterede i embedsdagbogen. Han opfattede det som chikane fra Mathiesens side.

Mathiesen forlod Prøven 17. februar og vendte tilbage 2. marts. Grunden til hans fravær var, at han dels skulle til Karsok for at forestå et valg til forstanderskabet, dels assistere Rudolph ved Kingitok, der skulle have ny udligger. I den anledning var der et stort arbejde med opgørelse af inventar og varelager, regnskab etc., som Rudolph ønskede hjælp til på grund af sygdom.

Om Rudolph så havde lagt opgaven på det tidspunkt for at genere Sørensen eller af praktiske grunde, er et åbent spørgsmål.

Klage til inspektøren

1. februar 1868 sendte Thøger Sørensen et brev til inspektøren. Det fylder 8½ tætskrevne foliosider og er iøvrigt renskrevet af overkateketen Tobias Mørch.

Heri skrev Th. Sørensen, at da han i sommeren 1866 kom til Upernavik, var det med de værste forventninger til forholdet mellem ham og Rudolph. For den tidligere missionær, M. C. J. Anthon (1858-66), havde givet det indtryk i sine indberetninger, at Rudolph var en vilkårlig og demoraliseret person, som man ikke kunne leve i god forståelse med.

Til at begynde med var Rudolph venlig, men Sørensen var også blevet advaret om, at det ikke ville vare så længe. Og den 20. april kom så Rudolphs »brutale og fornærmelige« skrivelse.

Grunden til, at Sørensen havde lavet efterskriften var følgende: Da han kom, fik han ikke de sædvanlige attester, så han kunne ikke vide, om folkene var kristne, jøder eller hedninger. Danskerne havde klaget over, at kirken var kold om vinteren, og han havde tilbudt at holde husandagt. Første gang kom snedkeren Johan Chr. Grønvold, men derefter kom der ingen. Der var således ingen af danskerne i Upernavik eller nærmeste udsteder, der nogensinde hørte Guds ord. Derimod havde en af danskerne truet med selvmord, en anden var blevet fulgt ombord af politiet, da han i 1866 rejste fra København, en tredje var gift, men levede sammen med en anden kvinde o.s.v.

Sørensen havde også kommentarer til Rudolphs brev, som er underskrevet af nogle <understreget i brevet> af hans undergivne.

Svar fra inspektoratet

Inspektøren svarede 9. marts 1868, og som man kunne vente, tog han ikke parti, men søgte at bilægge striden. Svaret gik ud på, at i Sørensens indbydelse til altergang stod ikke andet, end hvad der var almindeligt ved den slags indbydelse, og at der ikke var noget særligt sårende for den borgerlige ære.

På den anden side var Rudolphs brev af 20. april heller ikke noget angreb på Sørensen, fordi den tydeligt skyldtes en misforståelse.

valnødigst mitte bogen fæstges det, at jeg ^{forinden} med frubede det vedrørende
 med en fællig f. d. for bogen: ikk at mitte i. d. d. det fællige Bæbramman-
 da det antagende en Uensidigt, og at de derfor i Bæbrammaning fæst, fæst
 for sin Areal, mitte fæst afværges, at jeg imder det fællige Uddeling
 fællig fæst mig befæst med en fællig Sørensen om fæst min
 fællig fæst Bæbramman.

Upernavik den 7de April 1867

Arbejd
 Thøger Sørensen
 Th. Løge

Løge

Indbydelsen til altergang, april 1867, skrevet af overkateket Tobias Mørch, senere præst på stedet, mens indbydel-
 sen er underskrevet af præsten Thøger Sørensen.

Inspektøren tilføjede, at det var uheldigt, at grønlænderne så tit så uenighed mellem missionærer og handelens folk, og han håbede, de to parter kunne blive enige om at rydde misforståelsen af vejen.

Efter modtagelsen af inspektørens brev havde Rudolph og Th. Sørensen en samtale, hvor de blev enige om, at det var nogle tilfældige omstændigheder, der var årsag til misforståelsen, men at den nu var bilagt til begge parters tilfredshed.

De blev også enige om, at inspektørens brev skulle oplæses for de folk, der havde været part i sagen.

Sørensen var ikke helt tilfreds med formuleringen, men glædede sig til gengæld over, at inspektørens brev – efter hans mening – lagde skylden på Rudolph. I

dagbogen noterede Sørensen i forbindelse med forliget, at Rudolphs evner vist allerede var en hel del svækkede, så han ikke formåede at tænke nogenlunde klart, selv om de almindeligste ting.

Med dette forlig sluttede sagen, og samme år blev Th. Sørensen forflyttet til Holsteinsborg. Indtil der kom en ny missionær, skulle Skram i Egedesminde også tage sig af Upernavik.

Benyttede kilder:

- Grønlandske missionsberetninger, mikrofiche. Upernavik 1862-69.
- Nordgrønlands Inspektorsarkiv, breve til og fra grønlandske embedsmænd.
- Missionsprotokol Upernavik 1862-69.
- Upernavik præstegældsarkiv.
- KGH-dagbog Prøven 1867-68.